

Mindszenty-Év

120 éve született Mindszenty bíboros

Tudományos konferencia és ünnepi emlékezés Zalaegerszezen

2012. március 28. és 30.

„Boldogasszony Éve” (1947/1948)

Szabó Ferenc S.J. előadása

Kedves zalai Hallgatóim!

Örömmel vállaltam ezt az előadást most a Mindszenty-emlékév keretében: Zalaegerszeg apostola és Magyarország hercegprímása születésének (1892. március 29.) 120. évfordulójára emlékezünk. A Magyar Püspöki Konferencia a jubileumra *körlevelet* adott ki.

Milyen lélekkel emlékezünk Mindszenty József bíborosra? Erre a kérdésre válaszolva írja a körlevél: „Nem láthatunk benne pusztán politikust. Bár sok megnyilatkozása olyan kérdésekről szólt, amelyeket előtérbe állított a politika, személyes állásfoglalásai mégis katolikus hitéből fakadtak. Amikor felemelte szavát a rasszizmus és a zsidóüldözés ellen, amikor (...) azt követelte, hogy a náci és nyilasok adják fel harc nélkül a Dunántúlt és ne folytassák az értelmetlen pusztítást, akkor nem taktikázott. Egész életére jellemző volt, hogy politikai rendszertől függetlenül kitartott az igazság mellett. Isten képmását, az embert védte. (...) Népeért és Egyházáért aggódott, amikor ellenállt a sztálinista diktatúra vallást és kultúrát pusztító nyomásának. Személye jelképpé magasodott: a magyar katolikus közösség és az egész megkínzott és elnyomott magyar nép jelképévé. (...) Születésére emlékezve hajoljunk meg nagysága előtt. Akkor lesz hozzá méltó az ünneplésünk, ha ma is tiszteljük történelmünk teljes igazságát, ha Krisztus fényében szemléljük az embert és a világot...”

Boldogasszony Éve (1947/48)

Ismeretes, hogy mindjárt a háború befejezése, 1945 után a hatalom megragadására törő baloldali politikai erők, főleg a kommunisták, egyre hevesebben támadták az Egyházat: vezetőit, papjait, iskoláit, a keresztény világnézetet. A materialista-ateista ideológia egyre nyíltabb valásellenes terjesztésével fokozódott az Egyház jogfosztása. E közben a magyar főpásztorok - Mindszenty József bíboros javaslatára – 1947. augusztus 15-i pásztorlevelükben meghirdették 1947/48-ra a Boldogasszony-évet, emlékezve az 1848-as szabadságharc centenáriumára is.¹ A célkitűzés az ország mélyreható lelki-erkölcsi magújulása volt. A Boldogasszony Éve a XX századi Magyarország legkiemelkedőbb vallásos eseménysorozata, egyik legjelentősebb lelki-ségi mozgalma lett. Főszereplője Mindszenty József bíboros, aki 1948. december 8-ig végigjárta az országot, hatalmas tömegeket mozgósított, imára, engesztelésre és tevékeny keresztény életre buzdított.

¹ Mészáros István: *Boldogasszony Éve 1947/1948.*, Ecclesia, Budapest, 1994.

Mária-napok Zalában

A következőkben jórész személyes élmények alapján felidézem a zalaegerszegi Mária-kongresszus eseményét: mint zalaegerszegi hatodikos gimnazista és a Népi Kollégium tagja, megéltem itt a vallásellenes hajsztát, a Mária Kongregáció felosztatását, a Mindszenty elleni kampányt. Mi vallásos gimnazisták (és a Zárda tanítóképzős diáklányainak egy csoportja nem írtuk alá a Mindszentyt vádoló és elítélését sürgető propagandalapot stb.)

1948. szept. 7-én és 8-án tartották itt a Zalai Mária-napokat, amelyeken Mindszenty bíboros mellett szerepet kapott több magyar főpásztor és néhány szerzetes szónokok is. Kisboldogasszony napján, bár nem volt munkaszüneti nap, óriási tömeg sereglett ide Zalából és a környező megyékből. A kongresszus nagy siker lett a rossz idő és a kommunisták akadékoskodásai ellenére. (Például a vidékieknek lóvizitet rendeltek el, nem engedélyezték a hangerősítőt; minket, gimnazistákat kivezényeltek a sportpályára. Persze én megszöktem, hogy részt vehessek az ünnepeken.) Szeptember 8-án Mindszenty bíboros szabadtéri szentmiséjén Grósz József érsek prédikált, majd a bíboros tartotta meg híres beszédét szabad téri oltár pódiumáról. Az emelvénytől három méterre álltam. Mindszenty József nagyszabású beszédében, zalai híveihez és a zarándoksereghez szólva, világosan utalva az ország jelen helyzetére, felidézte a török utáni időket: „A Boldogasszony palástja alatt egyszer már felépült az ország. Most nekünk kell módot adnunk erre hívő magatartásunkkal, kitartó esengésünkkel, hogy Nagyasszonyunk megmutassa, hogy pártfogása mit segíthet, hogy édesanyánk ma is. Ezekhez az kell, hogy mi is Mária gyermekeinek bizonyítsuk magunkat az élet egész vonalán.(...) Térjünk vissza őseink hitéhez és életformájához!” / Minthogy a hatóságok betiltották a hangerősítő használatát, Mindszenty beszéde alatt a hívek bekiabálták: „Hangosabban!”, „Hangosabban!” Most is fülemben cseng Mindszenty erélyes válasza: „Azt a hatóságoktól kérjétek!”

A zalai Mária-kongresszus záróbeszédét Borbély István jezsuita tartományfőnök tartotta a főplébánia erkélyéről. Kemény hangon szólt az iskolák államosítása ellen. „Ma már világosan látunk! Nemrég azt hitte volna a jó szándékú ember, hogy bizonyos különös hazai kezdeményezések egy jobb világot készítenek elő. Most azonban – hívő zalaiak – nézzetek körül! Mit láttok? Azt, hogy katolikus iskolák már nem léteznek Magyarországon. Azt, hogy a szerzetesek és apácák nem tanítják többé a ti gyermekeiteket.” De a jezsuita tartományfőnök mégis a reménység hangján zárta beszédét, hivatkozva a Szűzanya oltalmára. „Mi tudjuk, ki mellett állunk, fülünkben állandóan ott cseng az Üdvözítő szava: *Ne féljétek, én legyőztem a világot!*”

Mindszenty bíboros országjárása során óriási tömegeket mozgatott meg. Közben egyre erősödött ellene a rágalomhadjárat, Rákosiék készítették a kommunisták egyik legkiemelkedőbb, minden bizonnyal a Moszkvából diktált, koncepciós perét. Mindszenty beszédei, az egyház elnyomását keményen bíráló kitételei, kétségkívül siettették a végkifejletet. Minden látszólagos (valójában színlelt) kísérlet a „párbeszédre” a magyar főpásztorokkal és a Vatikánnal hiábavalónak bizonyult.

A sztálini diktatúra utasítására a közép-európai csatlósállamokban mindjárt a háború befejezése után elkezdődött a kemény vallásüldözés, az egyházak elnyomorítása Ez az egyházi vezetők letartóztatásával kezdődött: J.J: Szlipij (1945), A. Stepinać (1946), J. Beran (1949) és Mindszenty (1949) koncepciós pereivel és elítélésével a vasfüggöny mögötti egyházak vértanúsága következett.²

Amikor XII. Pius pápa és a szabad világ egyhangúan tiltakozott a magyar bíboros igazságtalan elítélése ellen, a magyar püspöki kar nem tett eleget a Mócsy Imre jezsuita által személye-

² Lásd Mészáros István: *Árnyak és fények. Kiegészítések a Mindszenty-életrajzhoz.* Eötvös J. Könyvkiadó, Bp. 2008.

sen átadott vatikáni üzenetnek, Tardini államtitkár meghagyásának: „Mondja meg a püspököknek, hogy nekik is tiltakozniuk kell.” P. Mócsy 1948 decemberében, Rákosi és Czapik érsek küldöttként ment el a Vatikánba tudakozódni. De Rákosi csak taktikázott, egyáltalán nem akart egyezkedni a Vatikánnal, amint ezt egyesek állították. Köztudott, hogy a diktátor meg sem várta Mócsy páter hazatérését, már dec. 26-án letartóztatta Mindszenty bíborost.

Balogh Margit történész Mindszenty-életrajzában³ ezeket írja: „Miközben a világból áradt a tiltakozás, a magyar püspökök hallgattak. Még a cseh püspökök is megelőzték őket, pedig ott sem volt vallásszabadság. Mócsy nem hallgatta el, hogy Czapik érsek elképzeléseivel a Vatikán (pontosabban Domenico Tardini) elégedetlen, mire Czapik dühösen kiabálni kezdett, és felelősségre vonta Mócsyt, hogy mer a Szentszék nevében beszélni. Nyilvánvaló volt, hogy Czapik irányvonala megbukott. Alig távozott Mócsy az értekezletről, az Államvédelmi Hatóság máris letartóztatta, s 'szóvivői' munkája jutalmául internálták...”

Itt emlékeztetek még XII. Pius pápának az 1949. febr. 14-i rendkívüli konzisztóriumon a bíborosoknak elmondott, hosszú beszédére, amelyben élesen elítélte Mindszenty bíboros börtönbe vetését. Miután utalt arra, hogy levelet írt a magyar érsekeknek és püspököknek, hogy nyilvánosan is panaszt emeljen „az Egyházat ért jogsértés miatt”, így folytatta: „Ma pedig, amikor odáig fajult az ügy, hogy e tiszteletre méltó főpap végső megszégyenítésére kerül sor, közönséges bűnözőként börtönbe vetve őt, nem tehetünk mást, minthogy ünnepélyes tiltakozásunkat jelenléteketekben megismételjük...” A pápa ezután részletezi a koncepciót, a valamás kikényszerítését „titkos ráhatásokkal”, majd ezt írja: „Mindezekben az eseményekben azonban egy dolog kétségtelenül világos, mégpedig az, hogy ennek a bírósági eljárásnak az volt a fő célja, hogy megzavarja Magyarországon a katolikus egyházat, kétségtelenül arra számítva, amiről a Szentírás szól: 'Megverem a pásztort, és elszélednek a nyáj juhái'. (Mt 26, 31).”

Mindszenty bíboros elítélésével rohamos iramban folyt a magyar hierarchia gúzsba kötése, az iskolák államosítása, a szerzetesek szétszórása és működésük betiltása, a kommunistákkal együttműködő „békepapok” mozgalmának megszervezése. A magyar hierarchia részben hivatkozhatott a Vatikán „keleti politikájára”. Megjegyzem: az *Ostpolitik* tárgyilagos feldolgozása még várat magára. Erre most itt nem térek ki⁴ Most csak egy megjegyzés: Mindszenty bíboros határozottan bírálta Agostino Casaroli kompromisszumot, *modus vivendi*-t kereső politikáját, amely – szerinte – az elnyomó bolsevista hatalom malmára hajtotta a vizet. A Szentszék képviselője *Emlékiratainak* ezt a címet adta: *A türelem vértanúsága*. Visszaemlékezéseit *apologia sui*-nak is szánta. Szerintem sokkal jobban ki kellett volna állnia a kommunista egyházüldözés valódi vértanúi mellett. Sokan joggal úgy vélik, hogy a „diplomácia egyháza” megfeledezett a „vértanúk egyházáról.”

Mindszenty József, száműzött bíboros 1975. május 6-án Bécsben hunyt el.

Márai Sándor, tragikus sorsú emigráns írónk – saját sorsára is utalva – mély empátiával emlékezett meg a Bíboros haláláról 1975. május 6-i naplójegyzetében: „Exit /meghalt/ Mindszenty József. Személyes tragédiája többrétegű volt: a kommunisták börtönében elszenvedett, minden elképzelést meghaladó kínzások és gyalázatosságok után arra kényszerült, hogy tizenöt éven át hívatlan vendég legyen az Egyesült Államok budapesti követségének épületében. Ez a helyzet *önérzetes* ember számára, amilyen volt a bíboros, nagyobb emberi megpróbáltatás

³ Balogh Margit: *Mindszenty József. Élet-kép sorozat*. Elektra Kiadóház, Bp. 2002, 222.

⁴ Lásd következő tanulmányaimat: „Az Ostpolitik emlékezete.” *Vigilia*, 192/11, 844-848. – „Az Ostpolitik és visszája” in *Studia religiosa*. Tanulmányok Adrás Imre 70. születésnapjára. Szeged, 1998, 114-124. - „Az Ostpolitik A. Casaroli szemszögéből.” *Távlatok*, 2000/3, 436-442. – „Egy lehetetlen vállalkozás.” *Vigilia*, 2010/7, 545-547. Továbbá Giovanni Barberini, *L'Ostpolitik della Santa Sede*. Il Mulino, Bologna, 2007. Uő: *La Politica del dialogo. Le Carte Casaroli sull'Ostpolitik vaticana*. Il Mulino. Bologna, 2008.

lehetett, mint a bolsevista kínzások, – és ebben az állapotban, ilyen kényszerű belső emigrációban megélte azt, amit mások külföldi emigrációban kénytelenek megélni: megtudta, hogy mindenkire inkább számíthat, mint vélt szövetségeseire.”

VI. Pál pápa egy nappal Mindszenty József halála után mély megindultsággal emlékezett meg az egyházért kiálló főpapról:

„A Gondviselés őt tette „nemes hazájában az egyház ezeréves történelme legnehezebb és legösszetettebb korszakának főszereplőjévé”. II. János Pál pápa pedig, 1990. február 6-i levelében, amelyet az esztergomi „erkölcsi igazságtétel” napjára Casaroli bíborossal küldött, miután idézte VI. Pál említett szavait, hozzáfűzte: „Még ma is él bennünk annak a megalázó pernek a fájdalmas emléke, amelynek Mindszenty bíborost alávetették... Ma tiszteletemet kívánom kifejezni a magyar egyház e nagy papjának, püspökének és prímásának alakja előtt, annak az egyháznak a nevében, amely iránt a hűségnek olyan ragyogó bizonyítékát adta.”